

DINASTIA HASDEILOR ÎN UNIVERSUL BIBLIOFILIEI

*Veronica T. COSOVAN,
șef secție,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova*

Rezumat: Bogdan Petriceicu Hasdeu (născut acum 185 de ani) a moștenit de la înaintașii săi – Tadeu Hâjdeu (bunicul), Alexandru Hâjdeu (tatăl) și Boleslav Hâjdeu (unchiul) – bibliotecile acestora, cu lucrări publicate și manuscrise din secolul al XVI-lea, pe care le-a păstrat și le-a studiat. Materialul dat este o primă introducere în istoria cărților cu autograful celor trei reprezentanți ai dinastiei Hasdeu, exemplarele cărora se păstrează astăzi în colecțiile de carte veche și rară a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: Tadeu Hâjdeu, Boleslav Hâjdeu, Ex-libris „B. Hașdeu”, autograf Alexandru Hâjdeu, Biblioteca Națională a Republicii Moldova.

Dinastia familiei Hasdeu s-a remarcat nu doar prin inteligența și erudiția reprezentanților săi ci și prin pasiunea acestora față de bibliofilie. Primul bibliofil înverșunat a fost Tadeu Hașdeu (1769-1835) bunicul lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, care, potrivit documentelor, deținea o bibliotecă bogată (cu specific istoric) la moșia sa din Cristinești (Basarabia), unde se stabilise pe la 1815. La o anumită perioadă fiind atras în procese judiciare, amanetase biblioteca pentru suma de 1200 de zloți [2, p. XV, nota 2], banii împrumutându-i de la soția sa Valeria în 1810, pe care, potrivit testamentului, nu reușise să-i restituie până la sfârșitul vieții. Tadeu a avut grijă să doneze 14 cărți religioase bisericii din satul Cristinești, unde își avea conacul. Un volum care i-a aparținut se regăsește astăzi la Biblioteca Științifică din Odesa, în colecția „Alexandru Sturdza” (prietenul fiului său Alexandru), semnul distinctiv al respectivei cărții fiind semnătura lui Tadeu ortografiată în poloneză.

Bibliofil pasionat a fost și fiul mai mare al lui Tadeu – Alexandru (1811-1872). El a deținut două biblioteci. Prima a format-o din micile alocări bănești primite de la părintele său încă

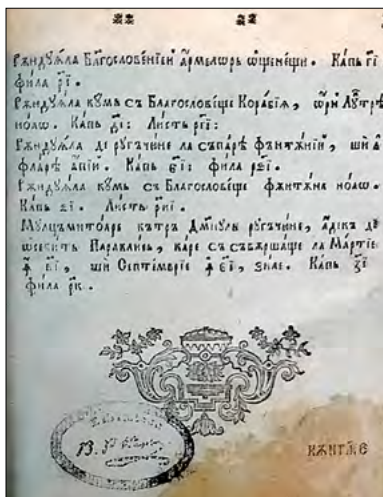
din timpul studiilor la Pensionul pentru copii de nobili de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău. În 1859, biblioteca enumera 4000 de volume manuscrise și tipărite, din perioada secolelor XV-XIX, în diverse limbi [6, p.15]. Rămășițe ale acestei biblioteci astăzi se regăsesc la Iași, datorită fiului său Bogdan, care a donat-o Bibliotecii Școalelor (astăzi Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”). Cărțile din prima bibliotecă aveau aplicate pe paginile de titlu ex-librisul „Alexandru Hijdeu moldovanul”. A doua bibliotecă a lui Alexandru era mai modestă ca număr, având doar 2000 de exemplare și fiind adunată pe parcursul a 6 ani prin intermediul anticarilor de la Odesa, Lvov, Viena și alte orașe europene [1, p. 42]. În această bibliotecă se regăseau și cele 417 exemplare de carte, moștenite în 1860 de la părinții săi [5, p. 105].

Cel de-al treilea reprezentant-bibliofil din dinastia Hasdeu a fost Boleslav (1812-1886), unchiul lui Bogdan, care a moștenit biblioteca de la fratele mai mare, după moartea acestuia [4, pp. 469-482]. Se cunoaște că, în timpul vieții, Alexandru și Boleslav (care a trăit mai mult peste hotare) au făcut schimb de cărți. Boleslav deținea și propria bibliotecă. După moartea lui Boleslav, prin intermediul lui Bogdan, cărțile sale ajung la Academia Română. Cărțile au ex-librisul-etichetă cu mențiunea: „Academia Română. Biblioteca Boleslav de Hizdeu 1886”. Printre cărțile ce au aparținut lui Boleslav sunt șase manuscrise, patru dintre care reprezintă creația literară a lui Tadeu Hâjdeu, scrise în polonă. Aceste manuscrise au fost reflectate în *Catalogului manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*, vol. III (mss. 601-822).

Pasionat de vechile documente istorice a fost însăși Bogdan Petriceicu Hasdeu (1838-1907) încă din timpul studiilor la Chișinău, în cadrul Liceului Regional de Băieți (1850). Deși după plecarea sa în România nu a mai revenit în Basarabia, cărțile cu însemnările sale au ajuns totuși aici prin corespondența care o purta cu tatăl său.

Astăzi, câteva mărturii bibliofile ale dinastiei Hasdeu se păstrează la Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Este vorba de un număr de 25 de cărți, pe paginile

cărora se regăsesc 3 tipuri de ex-libris. Primul tip este semnătura olografă „A. Hâjdeu” aplicat pe un *Penticostarion* tipărit la Chișinău în 1853; al doilea tip este ștampila ovală în tuș negru cu inscripția „Biblioteca B.P. Hasdeu” imprimat pe un *Molebnic* din 1816 și pe un fragment din *Scrisoarea Moldovei* tipărită la Iași în 1825; și al treilea tip – ex-librisul cu inscripția „B. Hașdeu” stilizată în ortografie gotică, aplicat pe 24 de volume cu conținut laic în limba rusă și germană.

Cum au ajuns aceste cărți la Biblioteca Națională? Prin intermediul magazinului de anticariat „Buchinist” în anii 1968, 1969

și 1970, odată cu o altă carte, ce poartă semnătura lui Constantin Stamati. Anume acest fapt este veriga principală, datorită căreia înclinăm să credem că exemplarele respective au făcut parte din cea de-a doua bibliotecă a lui Alexandru Hâjdeu. Deoarece, după moartea sa, moștenitor testamentar al familiei a fost numit Mihail, fiul lui Constantin Stamati, care a cum-părat biblioteca de la soția cărturarului și a transferat-o la Ocnița, la conacul familiei Stamati. Ulterior, moșia dată fiind implicată în lungi procese judiciare, descendenții familiei Stamati au pierdut-o, împreună cu biblioteca. Nicolae, ultimul reprezentant al familiei Stamati, fiind nevoit să părăsească moșia, a donat unele cărți bisericii din localitate, altele le-a luat cu sine și s-a mutat într-o cămăruță închiriată în sat, însă, până la urmă, a lăsat la voia întâmplării cărțile și a plecat din localitate. Doar o însemnare a preotului din sat pe o carte religioasă mai amintește de biblioteca lui Hâjdeu-Stamati.

Știm că în 1930 istoricul literar Eufrosinia Dvoicenco-Markova vizitează Ocnița în cadrul unei vizite de

studiu, în urma căreia a cumpărat de la locuitorii satului 30 de cărți din biblioteca lui Stamati, unele dintre ele cu autograful lui Tadeu și Alexandru [3]. Ce a făcut cercetătoarea cu ele – nu știm. Nu este exclus că, după 1957, când se repatriază la Moscova, ea a mai vizitat odată Basarabia și, poate, prin intermediul ei, cărțile amintite să ajungă în magazinul „Bukinist” de unde au fost achiziționate de Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Lucrurile însă urmează a fi clarificate grație cercetării corespondenței lui E. Dvoicenco-Markova cu scriitorii de la Chișinău (păstrată astăzi la Muzeul Național al Literaturii Române).

Referințe bibliografice

1. DRAGOMIRESCU, Iuliu. *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Partea I: 1836-1863. București: Editura Göbl, 1913.
2. HÂJDEU, Tadeu. *Scrieri alese*. Ediție, traducere, prefață și note de Elena LINȚA. București: Editura Minerva, 1985.
3. MALANEȚCHI, Vasile. Eufrosinia Dvoicenco-Markova: un profil în două registre. In: *Revista Literară*. 2016, nr. 3, pp. 16-17. ISSN 2345-1777.
4. MIHAIL, Zamfira. Manuscrise ale lui Tadeu Hâjdeu de la biblioteca Academiei Române. In: *Istorie și Cultură. In onorem academician Andrei Eșanu*. Chișinău, 2018, pp. 469-482.
5. *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdeu*. Chișinău: Știința, 1984.
6. РОМАНЕНКО, Н. История создания научной библиотеки семейства Хашдеу. In: *Limba și Literatura moldovenească*. 1978, nr. 1, p. 15.

ADOLESCENTUL BOGDAN PETRICEICU HASDEU

*Cristina DICUSAR,
bibliograf, Secția „Memoria Chișinăului”, BM „B.P. Hasdeu”*

Întotdeauna am încercat să cercetez biografiile scriitorilor pe care îi admir. Poate pentru că, dincolo de literatura lor, căutam, instinctiv, modele de viață și de gândire. În ceea ce ține de Bogdan Petriceicu Hasdeu, mi-a fost mereu curioasă adolescența lui, o adolescență petrecută la Chișinău, dar într-un Chișinău aproape uitat, pierdut. O perioadă care mi se pare, după aproape 200 de ani, plină de mister și posibilități.